

АНОТАЦІЯ

Ковальов М. В. Історіографія теоретичних засад та суспільної практики махновського руху – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія. – Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Запорізький національний університет, Мелітополь – Запоріжжя, 2021.

У дисертаційному дослідженні здійснено першу спробу аналізу і систематизації всіх основних праць джерельного комплексу з історії махновщини слов'янськими і романо-германськими мовами за минуле століття. Здійснено аналіз генези та етапів формування світового історіографічного комплексу наукової літератури з історії махновського руху, виявлено стан та особливості сучасного історіографічного дискурсу з проблем ідеології та суспільної практики повстанців. Послідовно розглянуто наукові здобутки світової історіографії анархо-махновщини 20–80-х років ХХ ст., дослідження історії махновщини в сучасній українській літературі, зарубіжна історіографія махновського руху за останнє 30-річчя. Визначено і охарактеризовано основні концептуальні та методологічні підходи до вивчення махновського повстанського руху в Україні. Встановлено найбільш важливі здобутки авторів історичних студій повстанського руху під проводом Н. Махна та персоніфіковано їх внесок у дослідження теми. Визначено стан і особливості дослідження проблеми впливу соціально-економічних чинників та різних політичних сил на формування світогляду, програми і діяльності махновців. Досліджено наукові рецепції суспільно-політичної практики і бойового шляху махновців, їх відносин з різними політичними силами та етнічними групами. Проведено компаративний аналіз та простежено відображення образу Н. Махна в науковій літературі України та зарубіжжя. Окреслено і охарактеризовано основні напрями історіографії

повстанського руху під проводом Н. Махна в країнах Заходу за ідеологічними вподобаннями та методологічними підходами авторів.

Керуючись принципом наступності, простежено процес прирощення історичних знань, окреслено найбільш характерні прогалини в дослідженні проблеми махновського руху. Поглиблено розуміння сучасного стану, тенденцій і особливостей розробки проблем махновського руху у світовій історіографії та визначено коло питань, які потребують подальшого наукового осмислення.

Ключові слова: історіографія махновського руху, дослідження ідеології махновців, «вільний лад» махновців, махновська армія в літературі, образ Н. Махна в історіографії.

Статті у наукових фахових виданнях та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз

1. Ковальов М. В. Обставини утворення та розпаду союзу махновців з військами Директорії УНР влітку 1919 року: історіографія питання. *Емінак*. науковий щоквартальник. 2018. № 1 (21). Жовтень-грудень. С. 130-134.

2. Ковальов М. В. Радянська історіографія селянського анархістського руху під проводом Нестора Махна (1920 ті р.р.) *Nad Wisla I Dnieprem. Polska i Ukraina w przestrzeni europejskiej – przeszłość i terażniejszość*. Monografia zbiorowa / red. Ihor Sribnyak. Warszawa-Toruń: Międzynarodowy konsorcium naukowo-edukacyjny im. Luciena Febvra, 2019. Warszawa-Torun 2019. С. 212-213.

3. Ковальов М. В. Спогади Нестора Махна «Буремна юність» як історичне джерело з вивчення характеру та світогляду автора. *Humanities and Social Sciences*. Budapesht. June 2020. VIII (39). Is. 231. С. 11-13.

4. Гудзь В. В., Ковальов М. В. Сучасний стан досліджень ідеології махновського руху в російській історіографії. *Старожитності Лукомор'я*. Науковий електронний рецензований журнал. 2021 №2 (березень-квітень). С. 69-85. URL: <http://www.lukomor.mosk.mk.sat.net> (особистий внесок здобувача:

брав участь у формуванні джерельної бази, узагальненні результатів та підготовці статті).

5. Гудзь В. В., Ковальов М. В. Махновський рух в національно-державницьких та соціальних координатах української революції 1917-1921 рр.: вітчизняний історіографічний дискурс. *Гілея*. Науковий вісник. Вип. 163 (6-7). Історичні науки. Київ, 2021. С. 31-37. (особистий внесок здобувача: формування джерельної бази, узагальнення результатів та підготовка статті).

Публікації, що додатково відображають результати дослідження та його апробацію

6. Ковальов М. В. Махновщина в радянській публіцистиці та історіографії 20-х років. Сучасна наука : тенденції та перспективи Матеріали регіональної internet-конференції. Мелітополь, 15-19 травня 2017 р. С. 368-371.

7. Гудзь В. В. Ковальов М. В. Демяненко К. В. Махно і махновський рух в сучасній російській літературі. Наукове сьогодення: стан та перспективи регіональних досліджень. Матеріали науково-практичної конференції 4-5 листопада 2020 р. / За ред. Л.М. Донченко та ін. Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2020. С. 40-44. (особистий внесок здобувача: брав участь у формуванні джерельної бази, узагальненні результатів та підготовці тез доповіді).

8. Ковальов М. В. Критика махновського руху сучасними зарубіжними дослідниками соціалістичної орієнтації. The 4th International scientific and practical conference “Modern directions of scientific research development” (September 28-30, 2021). BoScience Publisher, Chicago, USA. 2021. С. 299-308.

SUMMARY

Kovalev M.V. Historiography of theoretical principles and social practice of the Makhnovist movement – Manuscript.

The dissertation is submitted for the scientific degree of Doctor of Philosophy (Ph.D). Speciality 032 History and Archeology. Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Zaporizhzhia National University, Melitopol – Zaporizhzhia, 2021.

The genesis and stages of formation of the world historiographical complex of scientific literature on the history of the Makhnovist movement were analyzed, the state and features of modern historiographical discourse on the ideology and social practice of the insurgents were revealed. The first attempt was made to analyze and systematize all the main works of the source complex on the history of Makhnovism in Slavic and Romano-Germanic languages for the last century. The scientific achievements of the world historiography of the anarcho-Makhnovist phenomenon of the 1920s and 1980s, the study of the history of the Makhnovist phenomenon in modern Ukrainian literature, and the foreign historiography of the Makhnovist movement for the last 30 years were consistently considered. The main conceptual and methodological approaches to the study of the Makhnovist insurgent movement in Ukraine were identified and characterized. The most important achievements of the authors of historical studies of the insurgent movement under the leadership of N. Makhno were established and their contribution to the study of the topic was personified. The state and features of the study of the problem of the influence of social-economic factors and various political forces on the formation of the worldview, program and activities of the Makhnovists were determined. The scientific receptions of the social-political practice and military path of the Makhnovists, their relations with various political forces and ethnic groups were studied. The comparative analysis and reflection of the image of N. Makhno in Ukrainian and foreign scientific literature was conducted. The main directions of the historiography of the insurgent movement led by N. Makhno in the Western countries according to the ideological

preferences and methodological approaches of the authors were outlined and characterized.

Guided by the principle of coherence, the process of increment of historical knowledge was traced, the most characteristic gaps in the study of the problem of the Makhnovist movement were outlined. The understanding of the current state, tendencies and peculiarities of the development of the problems of the Makhnovist movement in world historiography was deepened and the range of issues that need further scientific understanding was determined.

Key words: historiography of the Makhnovist movement, research of Makhnovist ideology, "free system" of Makhnovists, Makhnovist army in literature, image of N. Makhno in historiography.

List of publisher publications

Articles in scientific professional editions included in international databases

1. Kovalev M.V. Circumstances of the formation and disintegration of the union of Makhnovists with the troops of the Directory of the Ukrainian People's Republic in the summer of 1919: historiography of the question. *Eminak*. Scientific quarterly. 2018. № 1 (21) October-December. P. 130-134.

2. Kovalev M.V. Soviet historiography of the peasant anarchist movement led by Nestor Makhno (1920) Nad Wisła I Dnieprem. Polska i Ukraina w przestrzeni europejskiej - przeszłość i terażniejszość. Collective monograph / ed. Ihor Sribnyak. Warsaw-Toruń: International Scientific and Educational Consortium named after Luciena Febvra, 2019. Warszawa-Torun 2019. S. 212-213.

3. Kovalev M.V. Makhno's Memoirs of "Stormy Youth" as a historical source for studying the character and worldview of the author. *Humanities and Social Sciences*. Budapesht. June 2020. VIII (39). Is. 231. P. 11-13.

4. Gudz V.V., Kovalev M.V. The current state of research on the ideology of the Makhnovist movement in n historiography. *Antiquities of Lukomorye*.

Scientific electronic peer-reviewed journal. 2021. №2 (March-April). P. 69-85.
URL: <http://www.lukomor.mosk.mk.sat.net>

5. Gudz V.V. Kovalev M.V. Makhnovist movement in the national-state and social coordinates of the Ukrainian revolution of 1917-1921: domestic historiographical discourse. *Gilea*. Scientific Bulletin. Is. 163 (6-7). Historical Sciences. Kyiv, 2021. P. 31-37.

**Publications that further reflect the results
research and its approbation**

6. Kovalev M.V. Makhnovshchyna in Soviet journalism and historiography of the 1920s. Modern science: tendencies and prospects. Materials of the regional internet-conference. Melitopol, May 15-19, 2017.

7. Gudz V.V., Kovalev M.V. Demyanenko K.V. Makhno and the Makhnovist movement in modern Russian literature. Scientific present: state and prospects of regional research. Proceedings of the scientific-practical conference on November 4-5, 2020 / Ed. L.M. Donchenko and others. Melitopol: Bohdan Khmelnytsky Moscow State Pedagogical University, 2020. P. 40-44.

8. Kovalev M.V. Critique of the Makhnovist movement by modern foreign researchers of socialist orientation. The 4th International scientific and practical conference “Modern directions of scientific research development” (September 28-30, 2021). BoScience Publisher, Chicago, USA. 2021. P. 299-308.